

Végh Balázs Béla

MICHAEL WEISS BRASSÓI SZÁSZ VÁROSBÍRÓ ÉLETE ÉS HALÁLA

Erdélyi német történetírók szerint a 17. század mind politikai, mind gazdasági értelemben mélypontnak számít az erdélyi százszok életében, különösen, hogy stratégiai helyzete miatt Erdély a nagy birodalmak (Habsburgok és oszmánok) érdekösszetűzéseinek célpontjává vált. Kivétel csupán a művelődés területén mutatkozik: a Dieter Drotleff által szerkesztett *Taten und Gestalten* című, 1983-ban kiadott gyűjteményes kötetben tucatnyi 17. századi szász személyiség szerepel, akik a korabeli európai, főleg német egyetemeken és főiskolákon folytatták tanulmányaikat, majd önkormányzati vezetőkként, városbírókként, polgármesterekként, királybírókként, aranyművesekként, csillagászokként, lelkészekként vagy oktatókként szolgálták nemzeti közösségüket. Ilyenek például Albert Huet (1537–1607), Michael Weiss (1569–1612), David Weyrauch (1573–1635), Martin Eisenburger (?–1640), Michael Herrmann (1602–1660), Georg Kraus (1607–1679), Valentin Franck von Franckenstein (1643–1697), Sebastian Hann (1644–1713), Marcus Fronius (1659–1713), Johann Sachs von Harteneck (1664–1703) és Israel Hübner (?–1668) is.

MICHAEL WEISS (1569–1612)

Az erdélyi szász történelmi emlékezet szerint Michael Weiss brassói városbíró, „a földvári hős” (Held von Marienburg) nem csupán saját városának szabadságáért harcolt, hanem a teljes erdélyi szászság szabadságáért is, valamint azért, hogy Erdély felszabaduljon a fejedelmi önkényuralom alól. Weiss Szászmedgyesen (Mediasch, Medias) született 1569-ben, és tanítványa volt annak a Christian Schesaeus nevű lelkésznek, aki szülővárosában az európai szintű humanista műveltséget képviselte. Édesapja 1583-ban a kolozsvári jezsuitákhoz, a Báthory István által 1581-ben alapított universitásra küldte tanulni, amely akkoriban Erdély leghíresebb felsőoktatási intézményének számított. Itt bámulatosan sokoldalú műveltségre tett szert – különösen a klasszi-

kus irodalomban szerzett jártasságot –, de emellett megtanulta anyanyelvi szinten használni a magyar és a latin nyelveket is. Két év eltelte után – Weiss nagy sajnálatára – édesapja hazahívta szülővárosába; ahogy naplójában írja: „másfajta életvitelt” szánt neki. Ezt követően már nem folytathatott akadémiai tanulmányokat; ehelyett hivatali pályára lépett, és tapasztalatszerzés céljából Prágába küldték, ahol bekerült II. Rudolf udvartartásába. Életének következő szakaszát – amely tulajdonképpen haláláig tartott – Brassó városának szolgálata határozta meg. Már 1612-ben – negyvenhárom évesen – városbíróvá választották; feladatai között az ügyintézés, a diplomácia és a város védelmével kapcsolatos ügyek szerepeltek. Munkáját felelősségtudattal végezte, és egyéb elfoglaltságai mellett a város kulturális előmenetelével is törődött: 1608-ban például hetvenöt könyvből álló gyűjteményt ajándékozott az iskola könyvtárának. Versek is írt latin és német nyelven. 1569 és 1612 között naplót vezetett *Liber analium raptim scriptus* címmel, latin és német nyelvű bejegyzésekkel, amelyben beszámolt élete legfontosabb eseményeiről – mondhatni születésétől haláláig. A Báthory Gábor erdélyi fejedelem hajdúival vívott földvári csatában esett el 1612. október 16-án.

A FÖLDVÁRI CSATA

Miután 1611 júniusában Báthory Gábor elfoglalta és kifosztotta Nagyszebent, Brassó ellen fordult: felgyújtotta annak elővárosát, Szászvolkányt (Wolkendorf, Vulcan). Mindössze hat lakos élte túl a támadást: háromszáz férfi, nő, gyermek a tűz áldozatául esett. A brasóiak 1612-ben ellenállásra szövetkeztek Michael Weiss városbíró vezetésével, de menedékre leltek a városban Báthory egyéb ellenfelei is: azok a szász és székely nemesek, akik valamilyen okból kifolyólag szembekerültek a fejedelemmel. Báthory – bízva saját erejében – előre ráverette Brassó városképét pénzerméire, mire viszonzásul a brassói szászok ezt iratták saját érméikre: „Ő (ti. a fejedelem) harcosaira és paripáira hagyatkozik, mi az Úristen nevére. 1612.” Báthory januárban ismét megadásra szólította fel a várost, Michael Weiss azonban ezúttal sem engedett neki, és minden erejét a védelemre összpontosította: a város fiatal és idős polgárait egyaránt feleskette, hogy ne szolgálják a hódítót, Feketehalom (Zeiden, Codlea) megerősítésére harminchárom

fegyverest küldött, valamint segélykérő levelet írt a császárnak, és a szultánnak is. A politikai helyzet azonban nem volt túl kedvező a városbeliek számára: a császári seregek éppen 1611-ben vonultak vissza Erdélyből, a törökök pedig Báthoryt támogatták. Így aztán amikor a fejedelem 1612 márciusában hétszáz emberével ismét megjelent a Barcaságban, a város magára maradt. Fenyegetéssel és ígéretekkel még feketehalmiakat is sikerült rábírnia templomerődjük átadására, holott ők korábban még segítő csapatokat küldtek Brassónak, köztük kollégiumi diákokat is. Példájukat a vidombákiak (Weidenbach, Ghimbav) és a keresztényfalviak (Neustadt, Cristian) is követték, akárcsak a rozsnóiak (Rosenau, Rășnov). Váraik – mindössze hatnapos ostromot követően – a fejedelem birtokába kerültek, és április 5-én – a többi Brassó környéki településhez hasonlóan – a városhoz tartozó Töröcsvár (Törzburg, Bran) is kapitulált.

A nyár folyamán, míg a kapukat zárva tartották és csak kisebb külső csatákba bocsátkoztak, Brassó sorsa látszólag kedvezően alakult. Géczi András székely nemes biztató ígéretekkel érkezett vissza Törökországból, Radu Mihnea havasalföldi vajda pedig szeptember 12-én segítségnyújtási megállapodást kötött Michael Weiss-szal. A brassóiak – a döntő csatára készülve – maguk is kezdtek csapatokat szervezni, emellett pedig visszafoglalták Feketehalmot, és felszabadították a többi barcasági települést is, úgyhogy végül csak Rozsnyó és Töröcsvár maradt Báthory kezén. Amikor 1612 októberében egy nyolcszáz főből álló sereg élén Radu Mihnea is megérkezett, Michael Weiss úgy döntött, a város falain kívül ütközik meg az ellenséges erőkkal. Ahogy a korabeli brassói krónikákból kiderül, a merész vállalkozásnak voltak ellenzői is, de a városbíró nem állt el eredeti tervétől. Mivel a városnak csupán nyolcszáz katonája volt, Weiss mozgósította a hadköteles férfiakat – köztük a kollégium huszonkét diákját, és több barcasági parasztembert is –, és végül mintegy háromezer embert gyűjtött zászlaja alá. Serege azonban szedett-vedett emberekből állott, akiknek csupán a lelkesedése volt meg, de semmiféle harci tapasztalattal nem rendelkeztek. Ez a csapat október 8-án vonult ki a városból két ágyúval. Báthory seregei ekkor még nem érkeztek meg a térségbe, így a brassóiak először a közeli Földvárt (Marienburg, Feldioara) hódították vissza, majd bevonultak Székelyföldre is. Mindez sok időt és energiát igényelt, ráadásul azt

eredményezte, hogy a székelyek felháborodásukban Báthoryhoz csatlakoztak. A fejedelmi csapatok, amelyeket Török István vezetett, végül október hatodikán csaptak össze a brassóiakkal. Ezt megelőzően Michael Weiss és Géczi András többször is konfliktusba keveredett egymással. A hadi dolgokban járatosabb Géczi azt tanácsolta Weissnak, hogy az ő embereinek fedezete alatt vonuljanak vissza Brassóba vagy Szászhermányba (Honigberg, Härman), de a városbíró erre nem volt hajlandó, inkább a nyílt ütközetet választotta.

A harc az Olt és a Barca folyók közötti területen vette kezdetét, a brassóiak számára meglehetősen kedvezőtlen körülmények között. Radu Mihnea vajda csapatai az első lövészváltást követően megfutamodtak, és csak Géczi és Weiss próbáltak kitartani, de ők sem sokáig. Géczinek még idejében sikerült csapatával elmenekülnie, Weisst azonban, akinek menekülés közben a lova is elbukott, Báthory hajdúi utolérték és lekaszabolták, levágott fejét és jobb karját pedig halála bizonyítékeként Báthory Gábor szálláshelyére, Nagyszebenbe küldték.

A földvári csata nagy vereség volt a brassóiak számára: háromszáz polgárunk – köztük huszonnégy diák – elesett, kétszázan fogságba kerültek, sokan elmenekültek. A város még a csata évében emlékrömet veretett Weiss tiszteletére a következő szöveggel: „Er tat die Pflicht, die er dem Vaterland schuldig war.” (Megtette kötelességét, mellyel szülőföldjének tartozott.) 1912-ben, a csata háromszáz éves ünnepségén a brassói szászok emlékművet állítottak a Földváron elesett városbíró és a kollégiumi diákok emlékére, amely az utóbbiakról elnevezett Diákdombon kapott helyet. Azóta évente összegyűlnek megemlékezni az áldozatokról.

MICHAEL WEISS HALÁLÁNAK SZÉPIRODALMI FELDOLGOZÁSAI

Erdély 20. századi német irodalmában és a magyarországi regényirodalomban egyaránt találkozunk olyan alkotásokkal, melyek az egykori szász városbíró tragikus halálát dolgozzák fel. Ezekben Báthory Gábor erdélyi fejedelem többnyire zsarnokként, Michael Weiss pedig hősként vagy áldozatként jelenik meg. Az erdélyi szász irodalom idealizáltan, a nemzeti hős szerepében ábrázolja a városbíró, követendő példaképként állítva őt az utókor elé. Ténykedését, valamint azt, hogy Brassó és az

erdélyi szász közösség védelmében a halált is vállalva szállt szembe a hódító Báthory Gáborral, két műfajban is feldolgozták: Adolf Meschendorfer és Michael Königes drámát, Friedrich Wilhelm Schuster pedig dicsőítő költeményt írt róla. Móricz Zsigmond Erdély-trilógiájának első könyvében, a *Tündérkertben* a hiteles történelmi tényekre épített cselekménysort szintén a Michael Weiss bukását és halálát megjelenítő epizód zárja.

Az említett szerzők közül az első, Adolf Meschendorfer (1877–1962) az erdélyi szász kulturális élet igen jelentős alakja, aki írói és publicisztikai munkásságával tartós hatást gyakorolt az erdélyi szász irodalom 20. századi fejlődésére. Műveiben meghatározó szerepet játszott az a nézete, hogy az erdélyi szászok politikai és gazdasági súlya a nacionalizmus korában egyre csökken, és önálló népcsoportként kizárólag a kor színvonalát felülmúló kulturális teljesítménnyel őrizhetik meg jelentőségüket. Az általa kiadott és szerkesztett *Die Karpathen* című folyóiratban, amely Brassóban jelent meg 1907 és 1914 között, az erdélyi szász írók (Johann Plattner, Eduard Schullerus, Hermann Klöb) mellett a kor ismert német íróinak (Detlev von Liliencron, Richard Dehmel, Gustav Falke) művei is megjelentek. Fontosnak tartotta az erdélyi magyar és román kulturális kapcsolatok fejlesztését, ugyanakkor kapcsolatban állt a bánsági német írókkal (Adam Müller-Guttenbrunnal és Otto Alscherrel) is. A *Die Karpathen* által elkezdett irányt az első világháború után a brassói *Klingsor* (1924–1939) és a temesvári *Banater Monatshefte* (1933–1939) folytatta. A *Die Karpathen* hasábjain jelent meg folytatásokban Meschendorfer *Leonore* című regénye, amelyben az erdélyi szász irodalomban addig szokatlan módon saját népéhez is kritikusan viszonyult. dr. Svend, a világot járó tudós, valamint az önállóságra és társadalmi egyenlőségre törekvő Leonore története naplőbejegyzések és levelezések formájában bontakozik ki, különös hangsúlyt fektetve dr. Svend kapcsolatára a makacs és öntörvényű brassói polgárokkal. Következő két regénye, a *Die Stadt im Osten* (1931) – ez magyar nyelven *Corona* címen jelent meg, Kós Károly fordításában – és a *Der Büffelbrunnen* (1935) szintén erdélyi témát dolgoz fel. Az előbbi egy öregember visszaemlékezése, amely azonban a személyes történeten túl egy brassói generáció története is. Meschendorfer szín-

padi művei – köztük *Abt von Kerz*, *Michael Weiß* és *Vogel Phönix* –, valamint költészete csekélyebb visszhangot váltott ki a kortárs közönség és a kritikusok körében. Egyedüli kivételnek a *Siebenbürgische Elegie* című költeménye (1927) tekinthető, amelyet Radnóti Miklós *Erdélyi elégia* címen fordított magyarra. Irodalomkritikai és kultúrtörténeti írásai különböző erdélyi, osztrák és német folyóiratokban láttak napvilágot. Az 1940-es években elsősorban művészettörténeteket és humoreszkeket publikált; az 1950-es évek után már nem folytatott számottevőbb irodalmi tevékenységet.

Michael Weiss című drámáját az erdélyi német irodalomtörténet jellemdrámaként tartja számon (a jellemdráma a századforduló össznémet irodalmának kedvelt műfaja volt). Az 1919-ben megjelent irodalmi alkotás fő erényének Karl Kurt Klein erdélyi német irodalomtörténész a hiteles és realiztikus jellemábrázolást tekinti, és Gerhardt Hauptmann *Florian Geyer*éhez hasonlítja a művet (Hauptmann drámája szintén egy történelmi személyiség jellemére és cselekedeteire épül). A kortárs és a későbbi irodalomkritikusok is a naturalizmust követő irodalmi realizmus fontos darabjának tekintik a drámát, kiemelve a választott témát (a tragikus hős bukását és fenséges halálát) és az adekvát stílust, amely híven adja vissza a 17. századi erdélyi szász oklevelek nyelvi sajátosságait. A drámaíró részleteket iktat be a műbe a városbíró egykori naplójából is: a harmadik felvonás elején, a városi tanács előtt elmondott beszédében Weiss például a szászok letelepedését, történelmi megmaradását és évszázadokon átívelő hűségét idézi fel, hogy ezzel is az erdélyi fejedelem elleni harcra buzdítsa a tanács tagjait.

Jól követhető a drámában a hármas egység szabályának alkalmazása is: a mű egyetlen összefüggő cselekménysorból áll (felkészülés a város védelmére és Michael Weiss halála), a bemutatott események egyetlen helyszínen (a brassói városházán és piacterén) játszódnak, a cselekményt pedig mindössze két napra korlátozza a drámaíró (1612. október 15–16.)

Meschendorfer drámája egy előjátékból és öt felvonásból épül fel. Az előjáték helyszínét és szereplőit illetően is eltér a tulajdonképpeni drámától, a bemutatott események viszont ez esetben is a dráma cselekményével egy időben zajlanak. A helyszín Nagyszében, pontosab-

ban egyik polgár háza, amelyet Báthory Gábor 1611 júniusában foglalt le magának hadiszállásként. A szereplők az erdélyi fejedelem és udvari bizalmasai: Kendy István kancellár, Gáspár János királybíró, Hegyesi Sándor, Petky János, Erdélyi Zsigmond nemesurak, valamint Nagy András és Farkas László hajdúkapitányok. A fejedelem csak az előjátékban jelenik meg, itt azonban a szerző meglehetősen részletgazdag portrét fest róla: mint írja, fiatal, szakáll nélküli férfi – majdnem kölyök –, csinos külsővel: szemei nagyok és szépek, homloka hatalmas, ajkai pirosak és érzékiek. Ugyanakkor azonban kedvetlennek látszik, nehéz a feje, olykor a kehely után nyúl és bort iszik. Kissé félrebilentett fejjel ül egy karosszékekben, és hallgatja, amint egykori házitanítója, Hegyesi Sándor felolvassa Michael Weiss brassói főbíró levelét, melynek csupán befejező sorait idézi a drámaíró: „Tartsd, ó, fejedelem, kezedben a szerencsét, mert forgandó. Vetközd le tobzódásodat és féktelen kedvedet, megzabolázva könnyen megtarthatod. Ahol semmi szegény- és igazságérzet, alázat és neveltség sincs, ott nem lehet tartós egyetlen uralom sem.” A levél kioktató hangneme feldühíti a fejedelmet, és bosszút esküszik a brassóiak ellen. Az előjátékban szó esik még Báthorynak a Bethlen Gáborhoz és Géczy Andrásához fűződő ellentmondásos viszonyáról, amely a későbbiekben, a drámai cselekmény kimenetelekor játszik majd igazán fontos szerepet. Összegezve elmondható, hogy az előjáték jeleneteiből Báthory jelleme, a drámai konfliktus forrása és a szereplők cselekedeteinek motivációja egyaránt kirajzolódik.

A dráma öt felvonása közül a városbíró és a fejedelem egyikben sem találkozik személyesen. Báthory csak az előjátékban jelenik meg; az olvasó itt ismerkedhet meg a brassóiakat érintő terveivel, Michael Weiss pedig az első, második, harmadik és negyedik felvonásban szerepel. Meschendörfer nem is mutatja be közvetlenül Weiss jellemét, hanem a városháza előtt gyülekező polgárok beszélgetéséből derül ki, hogy a brassóiak becsületes, bátor vezetőjüknek tekintik a bírót. Az első felvonás időpontja 1612. október 15-e, a földvári döntő csatát megelőző nap délelőttje, a helyszín pedig a városháza előtti piactér. Fontos díszletelem a városháza előtti pad, amelyen két idős brassói polgár foglal helyet, valamint a tér közepén álló kút, amely körül asszonyok társalognak. Mindannyian a brassóiak másnap esedékes csatáját és

városbírójuk esélyeit latolgtatják Báthoryval szemben. A cselekmény a dráma végén, az ötödik felvonásban ugyancsak erre a helyszínre tér vissza. Ezúttal is két idős polgár ül a padon, akárcsak az első felvonásban. A tér közepén, a kút körül mindenféle népség gyülekezik: asszonyok, gyerekek, egy alabárdos, és mindannyian izgatottan várják a híreket. A dráma záró jelenetének kulcsszereplői a hírnökök, akik beszámolnak a földvári csata eseményeiről, az ottani drámai történésekről, és arról is, hogyan hagyták cserben a szövetségesek (a havasalföldiek és a székelyek) a brassói főbíró. A csata egyre tragikusabb fordulatait a szerző a téren tartózkodó polgárok hangulatváltozásának bemutatásával érzékelteti, mintegy előkészítve ezzel Michael Weiss halálhírének bejelentését is. Végül Daniel Fronius, a városháza szolgálja hozza a tragikus hírt: „Michael Weiss halott! Mikor látta, hogy minden veszve van, megsarkantyúzta a lovát. De az nem volt elég gyors, a Barca folyónál utolérte két lovas. A ló toporzékolt, a hajdúk megtámadták és levágták a fejét. Így halt meg bírónk a városért. Vele együtt vesztette el fejét az egész Barcaság, sőt az egész Erdély, a teljes szász nemzetség.” A városháza előtti téren tartózkodó egyszerű brassói polgárok (parasztok, mesteremberek) és a város tisztségviselői (céhmesterek, szenátorok, egyházi személyek) sorra szólalnak meg a gyászos pillanatban, felsorolva Michael Weiss erényeit, és megemlékeznek mindarról, amit a bíró városukért és a szászokért tett. A dráma végén Markus Fuchs városi lelkész összegzi tanulságként mindannyiuk számára Weiss rájuk hagyott örökségét: „Erős jellem derűs gyermeki lélekkel. Így végezte állhatatosan mindennapi munkáját. Senkit nem megvetve, mindenkinek használva. Semmi sem erősebb, mint a polgári összefogás. Szász fogadalom! Ezt kell megtartanunk! Megboldogult lélek, nézz le ránk, akik neked most új hűségesküt teszünk: közösen és hűen ehhez a városhoz, népünkhöz és német nevünkhöz!” Michael Weiss halála tehát megdicsőülés, hiszen nemes célért halt meg, a nemzeti közösség védelmében. Idealizálása a keresztény és humanista értékrend jegyében történik, amely az ellenséggel szemben is megnyilvánul. Ezt példázza az általa Báthory Gábornak írott levél is, melyben a humánus, a megértés hangján szólal meg, óvja ellenfelét a meggondolatlan cselekedetektől, az értelmetlen öldökléstől. A hősi halál képze és az idealizált nemzeti hős alakja indítja Meschendörfert arra, hogy drámájából

kihagyja a halottgyalázás tényét – ugyanis a városbíró meggyilkolását követően Báthory hajdúi levágták a holttest fejét és a jobb karját, és bizonyítékként elküldték a fejedelemnek Nagyszebenbe. Ez a barbár cselekedet nem illik bele a dráma zárójelenetének fennkölt hangulatába, és egyébként sem fér össze azzal az idealizált képpel, amelyet a szerző a drámában megrajzolt. Ebből is kitűnik, hogy a drámaíró a választott téma kapcsán nem az epikai hitelt, az események részletezését tartotta szem előtt, hanem a műfajhoz jobban illő idealizálást, az cselekményközpontúsággal szemben pedig inkább a jellemábrázolást részesítette előnyben. Nem véletlen tehát, hogy a mű méltatói jellemdrámának tekintik Meschendörfer művét.

A másik szerző, akit szintén megihletett Michael Weiss élete és halála, Friedrich Wilhelm Schuster (1824–1912) erdélyi szász költő és evangélikus lelkész volt. Schuster 1855-től 1869-ig szülővárosának, Szászsebesnek (Mühlenbach, Sebeş) a gimnáziumában tanított, majd Szászvárosba (Broos, Orăştie) került evangélikus lelkésznek. Főleg lírikusként vált ismertté, verseit a korizlésnek megfelelően klasszikus formában írta. Emellett összegyűjtötte az erdélyi szászok népdalait, közmondásait, találós kérdéseit, varázsigéit, és gyermekdalait is, elsőként ismertetve kortársaival az erdélyi szászok gazdag folklórkincsét.

Michael Weiss című költeménye ódai hangulatával és emelkedettségével Meschendörfer drámájának befejező jelenetével rokonítható. A költő a kiválasztott 17. századi történelmi témához a 19. század szabadságeszményét és nemzeti küzdelmeit társítja, Michael Weiss és elesett harcosait pedig hősöknek tekinti, és a szabadságért való áldozatvállalás magasztos példáiként jeleníti meg őket. Az ódai hangulatot a versszakok kezdő sorainak („Bei Marienburg, bei Marienburg”) és a tragikus veszteségekre utaló jelzős szószerkezetnek („Im leichenvollen Feld”) az ismétlése alapozza meg; a költő csak ezen hangulatelőkészítő és hatásfokozó sorok után tér rá a városbíró halálára („Fiel Weiss im Kampf so schwer”). A részletezés helyett ellentétes tartalmú párhuzammal érzékelteti, hogy az utókor tisztelettel megőrizte a névtelen sírba temetett szabadsághősök emlékét („Sein Name ist unvergessen, / Sein Grab kennt niemand mehr”). A költemény a megállapítással zárul, hogy e sors csak egy

kivételes hősnek juthat osztályrészül („Da ruht von allen Kämpfen / Nun aus der gute Held...”).

A szász szerzők közül Michael Königes (1871–1955) feketehalmi (Zeiden, Codlea) szász és német anyanyelvű népi íróra kell még kitérnünk. Königes földművesként élt, műveltségét autodidaktaként szerezte, és népi írónak (Volksdichter) vagy parasztírónak (Bauern-dichter) vallotta magát. Tizenöt drámát, tíz elbeszélést, tizennyolc verset, több politikai és történelmi témájú értekezést írt, valamint ránk maradt önéletrajza is. Az erdélyi szász történelmi személyiségekről, szóló, 1944 után készült drámáit – *Michael Weiss*, *Stephan Ludwig Roth*, *Harteneck* – a jelentősebb művei között tartjuk számon. Drámáiban az erdélyi szász történelmet dolgozza fel, amelynek alakjait a szellemi küzdés megtestesítőiként idézi meg, és példájukon keresztül párhuzamot von a történelmi múlt és saját korának társadalma között (ezért is van drámai dialógusainak és monológjainak didaktikus-propagandisztikus színezete). *Michael Weiss* című drámája laikus irodalmi alkotás, számtalan műfaji és nyelvi hibával, de tartalmi tévedésekre is bőven találunk példát benne. Kritikusa, Georg Aescht számtalan kifogást fogalmaz meg a dráma kapcsán, és felveti a kérdést: az otromba közhelyek, a szomszédság pongyola stílusa, az emberi gyarlóságok nevetségessége, a házassági vizsályok, a merő rosszakarat és a leplezetlen kárörvendés lehetnek-e „nyersanyagai” a szó valós értelmében vett irodalomnak? Aescht azt is felrója a szerzőnek, hogy ezek az életből kritikátlanul kiragadott és a drámába beépített szegmentumok mindegyike magát a szerzőt is minősíti. A dráma legnagyobb hiányossága, hogy nem tartalmazza azokat az esztétikai minőségeket, amelyek Meschendörfer művében megtalálhatók. Ilyen a tragikum, a fenséges, és hiányuk által Michael Weiss halála is sokat veszít hősies jellegéből. A drámai főhős jelleme kidolgozatlan marad; mintegy áldozatul esik az irodalmi dilettantizmusnak, a naiv irodalomszemléletnek. A mű – egyéb fogyatékoságai mellett – emiatt sem válhatott az erdélyi német irodalmi kánon részévé.

Végül említést kell tennünk Móricz Zsigmondról (1879–1942), aki 1922-ben megjelent regényében, a *Tündéerkertben* – pontosabban az

Erdély-trilógia első kötetének harmadik fejezetében – mutatja be a földvári csatát és Michael Weiss halálát. Móricz találó jellemrajzot nyújt a csatába induláskor még lelkes, majd egyre aggodalmaskodóbb városbíróról: „Büszkeségében könnyes szemmel nézett vissza a drága Brassóra, annyi munkájának, örömének, aggodalmának, reménységének tanyájára, ahol oly híven, annyi ragaszkodással, szeretettel kapcsolódott hozzá a nép, s nem volt a városban egyetlen gyermek sem, aki ne kiáltotta volna az ő nevét, s ne nézett volna rá, mint egy istenre... De mikor elmúlt a város, a dombok kanyarodóin eltűnt a vár, s egyre messzebb értek, lassan mély bánat kezdett benne feltámadni: hová, hová e háromezer emberrel? ...mintha kiindulnának a világból.”

Ezt követően olyan epizódok sorozata következik, amelyek mintegy előrevetítik a későbbi harc tragikus kimenetelét és a vereséget. Ilyen a folyóba esett ágyú története és a városbíró vitája Géczy Andrással: „Megijedt ettől a kis balesettől: ha a legelső percben ennyi jajt csinál egy ágyú beragadása, még mi következhetik...” Kiábrándítja embereinek züllött viselkedése, a környező falvak kirablása, a lakosok kifosztása is: „Mélyen felháborodott, humánus nevelése eddig folyton csak azért zúgott, hogy ők szenvedték a rablásokat; s most azt kellett látnia, hogy a saját népe, amint Brassóból kilépett, s a várfalak által megszabott fegyelmet s a törvényeket áthágták, éppen olyan vidám s vad csürhe lett, mint bármely martalóc csapat.”

A korábban ismertetett irodalmi művekkel ellentétben Móricz regényében Báthory Gábor személyesen is részt vesz a földvári csatában: „Ebben a pillanatban fordult be a fejedelem maga, testőrsége élén Veresmart felől, s hujjahóval hajtott rá a szászságra, nem nézve, maga embere-e vagy sem. Ő maga vezetett, lovon ült, s lova táncolt, neki a tömegnek, ami még tartotta magát.” Báthory a regény szerint igyekszik közvetlenül is kiélni féktelen harci kedvét és a szászok iránti gyűlöletét. Ezt a felfokozott kéjt, a gyilkolásban megtalált lelki örömet így szemlélteti Móricz: „A fejedelem (...) nevetett: az ilyen csatát szereti, amely csak egy rohamból áll: mint a pozdorját, szórta szét a szászságot; ő maga három szászt vágott le, s csak azért nem többet, mert már a többit előtte ellőtték, vagy ki tudott, futott, hogy lóval sem érték utol. Soha még ilyen boldogságot nem érzett, mint most, mikor a halottakkal borított csatamezőn táncoltatta lovát.”

A regény egyik gondosan előkészített tragikus epizódja Michael Weiss halála, a földvári csataleírás befejező része. Miután a szászok magukra maradtak, és az „oláhok futottak, s egyszerre eltűntek, mint a disznócsürhe a bozótban”, nem volt kétséges Báthory győzelme, aki Weiss levágott fejét követelte. „Weiss Mihályt nem hozták el, mert azt ismeretlenül vágta le a Barca vizénél Tunyogi nevű hajdú a csizmájáért, amit mindjárt le is húzott róla.” A korábban ismertetett irodalmi alkotásokhoz képest Móricz Zsigmond nem részletezi a városbíró harci cselekedeteit és halálát, csupán tényként közli az olvasóval, viszont új elemként tűnik fel a történetben a holttest kifosztása, valamint gyilkosságának, Tunyoginak a megnevezése. Móricz a tőle megszokott epikai és történelmi hitelességre törekszik azzal is, hogy a regény negyedik fejezetében a hajdúk valóban elviszik Michel Weiss levágott fejét Báthory Gábornak Nagyszebenbe, ahol elrettentő példaként kitűzik a vár bástyafokára. A brassói főbíró történetét Móricz az erdélyi fejedelem gondolataival zárja: „A brassaiak elveszítették vezérüket, s most már el vannak vágva mindentől, török, német ellenségük, s kell hogy észre térjenek.”

BIBLIOGRÁFIA

- Drotleff, Dieter (szerk.): *Taten und Gestalten*. Cluj-Napoca, 1983, Dacia Verlag.
Phlippi, Maja: *Kronstadt*. Bukarest, 1996, Kriterion Verlag.
Göllner, Carl: *Siebenbürgisch-sächsische Persönlichkeiten*. Bukarest, 1981, Politischer Verlag.
Meschendörfer, Adolf: *Gedichte, Erzählungen, Drama, Aufsätze*. Bukarest, 1978, Kriterion Verlag.
Aescht, Georg: Michael Königes: „Ich habe nie Erfolg gehabt”. *Siebenbürgische Zeitung*, Folge 11 von 15. Julie 2005, Seite 6.
Móricz Zsigmond: *Erdély*. Budapest, 1983, Helikon Kiadó.